

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

“O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI VA MUAMMOLAR” ILMIY TADQIQOT MARKAZI

**"MOLIYA BOZORINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR
YO'NALISHLARI, ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA
ISTIQBOLLARI"**

**mavzusidagi
Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi**

**MATERIALLAR TO'PLAMI
2022-yil 25-noyabr**

Toshkent 2022

"Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari". Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari to'plami. T.: TDIU 2022. 945 b.

Ushbu to'plam ""Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzusida bo'lib, unda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida respublika moliya bozorining dolzarb muammolari va ularning yechimlari, moliya-bank tizimidagi islohotlar orqali milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirish masalalari, aholining moliyaviy savodxonligini oshirishning ustuvor yo'nalishlari, fond bozorini rivojlantirish imkoniyatlari kabi mavzularga oid tadqiqot ishlari va ilmiy qarashlari aks ettirilgan materiallarning bayoni keltirilgan.

To'plamga oliy o'quv yurtlarida iqtisodiy muammolar bo'yicha ilmiy izlanishlar olib borayotgan professor-o'qituvchilar, doktorantlar, tadqiqotchilar, vazirlik, qo'mita va turli mulkchilik shaklidagi korxonalar va tashkilotlarning yetakchi mutaxassislari, magistr va talabalarning ilmiy izlanishlari natijalari kiritilgan.

To'plamda keltirilgan materiallarning mazmuni, undagi statistik ma'lumotlar va keltirilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarning haqqoniyligi, tanqidiy fikr-mulohazalar va takliflarga muallifning o'zlari mas'uldirlar.

Mas'ul muharrir: i.f.d., prof. M.B.Kalonov

Tahrir hay'ati:

i.f.n. dots. Sh.X. Sattarov

i.f.d., prof. A.M.Qodirov

i.f.d., prof. A.S. Usmonov

Taqrizchi:

PhD. S.Abrorov

© "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ITM, 2022-yil

Шунингдек, экотизимда мижознинг барча маълумотлари, шу жумладан банк тарихи, истеъмол товарларидаги танлови ва бошқа шахсий маълумотлари фақатгина бир гуруҳ ташкилотга боғланиши бўйича Ўзбекистондаги мижозлар аудиторияси томонидан салбий фикрга бориш хатарлари эҳтимолдан холи эмас.

Маълумки, банк трансформацияси рақамлаштириш ва автоматлаштиришсиз амалга оширилмайди.

Беларусь давлати Бошқарув академияси аспирантинг фикрига кўра банк бошқарувининг фаолиятда мунтазам равишда оқилона қарор қабул қилишини таъминлаб бориш учун маълумотларни таҳлил қилишда рақамли технологиялар жорий қилиш зарурияти таъкидланган [5].

Халқаро амалиётлар мисолида кўришимиз мумкинки, банклар фаолиятини рақамлаштириш, иш ўринлари сонини қисқартиради. Бу эса ўз навбатида, аҳоли турмуш даражасига ўз салбий таъсирини ўтказди.

Бироқ, Ўзмилийбанк мисолида ишлаб чиқилган трансформация стратегиясида иш ўринларини қисқартириш эмас, балки амалдаги ҳодимларни тайёрлаш ва малакасини ошириш марказини ташкил этиш чора-тадбирлари ишлаб чиқилди.

Жаҳон банкнинг ҳисоботида кўра Ўзбекистонда давлат тижорат банклари юқори концентрацияга эга ва давлат аралашуви юқори ҳамда давлат ташкилотларини кредитлашда бозор тамойилларига зид равишда паст фойиз ставкаларда молиялаштирилади[6].

Тижорат банклари маҳсулотлари ва хизматлари учун тариф белгилашда бозор тамойилларидан четлашиши, кўтилмаган салбий кўрсаткичларга олиб келиш хатарлари мавжуд. Ўз навбатида банк томонидан амалга ошириладиган ривожланиш стратегияси режаларини тубдан ўзгартириб юбориш хатарлари юзага келади.

АДАБИЁТЛАР:

1. Basel Committee on Banking Supervision Implications of fintech developments for banks and bank supervisors 2018 year
2. Ernst&Young Global Bank Risk Management Survey
3. Ernst&Young Global Bank Risk Management Survey
4. Сбербанк расмий вэб саҳифаси
5. Е.В. Лаврунина “Трансформация банков в контексте развития цифровой экономики Республики Беларусь” Академия управления при Президенте Республики Беларусь – 2019г.
6. Doing Business 2020: Reforms Propel Uzbekistan to Place Among World’s Top 20 Business Climate Improvers

MOLIYA BOZORI TARAQQIYOTINING ISTIQBOLLARI

Dedaxanova M.A.

Toshkent moliya instituti, PhD

Vasijonov I.Y.

Toshkent moliya instituti

Bozor iqtisodiyoti sharoitida oldi-sotdi, biznes, moliya borasidagi yangiliklar hech kimni befarq qoldirmasligi tabiiy. Bunga sabab ushbu sohaning rivoji davlat ahamiyatidagi masalalardan biriga aylanib ulgurdi. Ma'lumki, moliya bozorida oldi-sotdi obyektini pul yoki pulga tenglashtirilgan qog'oz bilan bog'liq bo'lib, u banklarda, fond birjasida yoki auksionlarda o'tkaziladi. Ortiqcha mablag'larga ega bo'lgan xo'jalik subyektlari o'z moliyaviy resurslarini mablag'ga muhtoj subyektlarga taklif qiladi [Qarang: 1]. Mutaxassislar taqdim etgan tahlillarga ko'ra O'zbekistonda moliya bozorining likvidligi talab darajasida emas. Kreditlash, jamg'arma-

depozit, pul o'tkazmalari, hisob-kassa amaliyoti, sug'urtalash, inkassatsiya, moliyaviy kafolatlash va valyuta oldi-sotdisi kabi moliyaviy xizmatlar ko'rsatish yurtimizda lozim darajada, yoki, xalqaro standartlar asosida yo'lga qo'yilmagan. Iqtisodiy rivojlangan davlatlar tajribasida keng qo'llaniladigan birja, lizing, reytinglash, qayta sug'urtalash, brokerlik, mulkni baholash, moliyaviy maslahat berish, moliyaviy resurslarni ishonchli boshqarish kabi xizmatlarni ko'rsatish kutilgan natijalarni bermayapti [3]. Shu bois bugungi kunda mazkur masalaga jiddiy e'tibor qaratib, O'zbekistonda moliya boziri rivojlantirish uchun juda katta sa'y-harakatlar olib borilmoqda. Xususan, buni Osiyo Taraqqiyot Banki O'zbekistonda raqobatbardosh moliyaviy bozorlarni rivojlantirish maqsadida 100 million dollarlik kreditni ma'qullagani misolida ham ko'rish mumkin. Mazkur kredit mablag'larini mamlakatda moliyaviy bozorlar uchun qulay muhit yaratishda zarur bo'lgan davlat siyosati, qonunchilik hamda institutsional islohotlarni qo'llab-quvvatlash uchun yo'naltirish ko'zda tutilayotgani [4] davlatimiz ushbu kredit sarmoyaga loyiq ekanligini isbotlaydi.

OTBning Markaziy va G'arbiy Osiyo bo'yicha bosh direktori Yevgeniy Jukovning ta'kidlashicha, "O'zbekiston bozor iqtisodiyotiga o'tish jaroyanlarini jadallashtirar ekan, mustahkam va raqobatbardosh ichki moliyaviy bozorlar xususiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim ahamiyatga ega. OTB O'zbekistondagi moliyaviy bozorlarni rivojlantirish hamda iqtisodiy o'sishning asosiy omili va mamlakatda hisoblangan xususiy investitsiyalarni rag'batlantirishga yordam beradi" [4].

Ta'kidlash joizki, 2021-yilning birinchi yarmida kapital, oraliq tovarlar va transport xizmatlari importining oshishi hisobiga joriy hisob balansi o'sgani qayd etilgan. Importning sezilarli darajada o'sishi munosabati bilan 2021 va 2022-yillardagi joriy hisob defitsiti bo'yicha prognozlar oshirgani ma'lum qilindi.

Oliy Majlis Senati qo'mitalari va Bank-moliya akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan "Moliya bozori va moliya xizmatlari sohasini yanada rivojlantirishning dolzarb muammolari va istiqbollari: milliy amaliyot va xalqaro tajriba" mavzusidagi davra suhbatida ham yurtimizda mazkur yo'nalishdagi muammolar muhokama qilindi. Oliy Majlis Senatining Xalqaro munosabatlar, tashqi iqtisodiy aloqalar, xorijiy investitsiyalar va turizm masalalari qo'mitasi raisi Alisher Kurmanov mazkur davra suhbatida so'zga chiqib, korporativ boshqaruv va moliya sohasida malakali mutaxassislarni tayyorlash, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, qimmatli qog'ozlarni sotish orqali jismoniy va yuridik shaxslarning bo'sh pul mablag'larini mamlakat iqtisodiyotiga jalb etish bo'yicha ishlarni yanada jonlantirish lozimligini alohida ta'kidlab o'tdi [Qarang: 3].

"Koreya va O'zbekiston iqtisodiyoti va bank-moliya tizimi bir biridan katta farq qiladi, — deydi Qimmatli qog'ozlar bozorini muvofiqlashtirish va rivojlantirish markazi konsultanti Pol Li. — Ammo O'zbekiston zamonaviy moliya bozorini rivojlantirish uchun katta salohiyatga ega mamlakat. Uning investitsiya resurslarini yanada ochiqroq taqdim etish, banklarning jozibadorligini oshirish va aholi o'rtasida aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatida ishtirok etishga ishonch uyg'otish — moliya bozorining kelgusidagi istiqbolini ta'minlaydi. Bugun moliya bozori kechagidan farq qiladi. Mulkdor bo'lish uchun imkoniyatlar juda ko'p. Bu borada aholi o'rtasida tushuntirish ishlarini yanada kuchaytirish orqali moliya bozorlarining jadal sur'atlar bilan rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin" [3].

Davra suhbatida bildirilgan takliflarga tayanib, moliya bozorini rivojlantirish va uning tartib-taomillarini soddalashtirish, investorlar hamda fond bozorining boshqa ishtirokchilariga qulay shart-sharoit yaratish maqsadida bir qator qonun loyihalari qabul qilinishi kelishib olindi. Qolaversa, senatorlar, xorijiy va milliy ekspertlar, mutasaddi vazirlik va idoralar, tijorat banklari vakillari ishtirokida mamlakatda moliyaviy boshqaruvning yangi turlarini tatbiq etish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish muammosi o'rta tashlandi [3].

Sentyabr oyida e'lon qilingan ADOning yangilangan sonida qayd etilishicha, sanoatning ishlab chiqarish, tog'-kon sanoati va foydali qazilmalar qazib olish sohalaridagi o'sish hisobiga

jadal qayta tiklanganligi munosabati bilan mamlakatda 2021-yil birinchi yarmida 6.2 foizlik iqtisodiy o'sishga erishilgan. Savdo, transport va saqlash xizmatlari sohasida qo'lg'a kiritilgan yutuqlar tufayli iqtisodiyotda xizmatlar sohasi o'sishi 8 foizgacha tezlashgan [2].

So'ngi yillarda O'zbekiston moliya bozorida qator muhim o'zgarishlar ro'y berishi ko'zda tutilmoqda. Xususan, 2022-2026-yillarda yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, fond bozori aylanmasini joriy etish orqali iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni 200 million AQSH dollardan 7 milliard dollargacha oshirish va davlat ulishi bo'lgan tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlash hamda 2026-yil oxiriga qadar bank tizimi faollarida xususiy sektor ulishini 60 foizga yetkazish ko'zda tutilmoqda.

Davlatimizning nafaqat kelajagi porloq bo'lishi, balki iqtisodiy jihatdan boy bo'lishi ham, o'z kasbini puxta bilgan kadrlar, tajribali mutaxassislariga bog'liq. Shu bois yoshlar tarbiyasida moliya, iqtisod, biznesga qiziqishning mohiyati faqat pul topish bo'libgina qolmay, Vatanga biror naf keltirish, soha rivojini ko'zlash jiddiy ahamiyatga ega ekanini singdirish dolzarblik kasb etadi. Bu sohada bilimli mutaxassislarni tayyorlash, zamon talabiga javob beradigan kadrlarni yetkazib berish borasida oliy ta'limning xizmati katta. Iqtisod, moliya yo'nalishidagi oliy ta'lim dargohlaridan yetishib chiqayotgan bo'lg'usi kadrlar oldindan maqsadni aniq qo'yib, yurtimiz rivojiga biror hissa qo'shishni ko'zlasa, zamonaviy bilim, yangiliklardan boxabar bo'lsa, albatta, harakatlar o'z samarasini beradi. Korporativ boshqaruv va moliya sohasida malakali mutaxassislarni tayyorlash, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish borasida ham hech qanday muammo qolmaydi. Zero, bilimli, mustaqil fikriga ega, izlanuvchan yoshlarning kun sayin ko'payib borishi taraqqiyot poydevoridir, bu esa mamlakatning iqtisodiy o'sishiga kafolat beradi.

ADABIYOTLAR:

1. https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Moliya_bozori
2. <https://www.gazeta.uz/uz/2021/09/23/adb-forecast/>
3. <https://xs.uz/uz/post/ozbekistonda-moliya-bozori-qachon-rivozhlanadi>
4. OTB O'zbekistonda moliyaviy bozorlarni rivojlantirish uchun 100 mln dollar ajratadi – Gazeta.uz <https://www.gazeta.uz/uz/2021/10/07/adb-debt/>

КРЕДИТ-МОДУЛЬ ТИЗИМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ВА МОЛИЯВИЙ ҲОЛАТ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Хасанов Б.А.

*Тошкент давлат иқтисодийёт университети
профессори, и.ф.д.*

Бердиев Т.П.

Тошкент давлат иқтисодийёт университети

Мақсадга эришишнинг синалган усули – бу тўпланган билим, шаклланган кўникма ва орттирилган тажрибаларни муштарак мақсад сари самарали уйғунлаштириш ҳисобланади. Таълим тизими самарадорлигини устознинг савияси, талабани илм олишга бўлган эҳтиёжи, дарслик ва ўқув адабиётлари мазмуни ҳамда сифати, мустақил таълимни ўқув-услубий базаси каби бир қанча омиллар таъминлаб беради. Замонавий мутахассисларни меҳнат бозори талабларига мос равишда тайёрлаш, креатив мушоҳада қиладиган кадрларни етиштириш таълим жараёнини янгича ташкил этишга бевосита боғлиқдир.

Бинобарин, Президент томонидан «Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида»ги Фармони имзоланди. Ушбу муҳим дастуриламал ҳужжатда «республикадаги камида 10 та олий таълим ташкилотини халқаро эътироф этилган ташкилотлар (Quacquarelli

Курбонбекова М.Т.	МОНЕТАР СИЁСАТИДА МАЖБУРИЙ ЗАХИРА ИНСТРУМЕНТИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСИ	546
Salimova M.A.	TRANSPORT LOGISTICS IN TOURISM	547
Хамидов Ж., Узақова Х	ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВА ЕВРОПАДА СУҒУРТА БОЗОРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА БУГУНГИ КУНДАГИ ИСТИҚБОЛЛАРИ	550
Tashmanov G'.D., Masharipov A.P.	BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA XO'JALIK YURITUVCHI SUBEKTLARDA XARAJATLARNING TURLARI VA ULARNI HISOBGA OLISH	553
Narbekova G.D.	XALQ TA'LIM TIZIMI MUASSASALARIDA BYUDJETDAN TASHQARI MABLAG'LAR HISOBINING NAZARIY-USLUBIY MUAMMOLARI	554
Shomurodov T.B.	LITERATURE REVIEW OF FINANCIAL DEVELOPMENT AND BILATERAL TRADE	557
Omonova Sh.I.	SOLIQ TIZIMINI RAQAMLASHTIRISHNING IQTISODIY O'SISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	560
Ko'paysinova S, Rasulova H.	AVTOMOBIL SANOATIDA RIVOJLANGAN DAVLATLAR MARKETING STRATEGIYASIDAN FOYDALANISHDA BENCHMARKINGNI QO'LLASH TAHLILI	563
Maxmudova Sh.E.	KORXONANING MOLIVAVIY HOLATINI YAXSHILASHDA ICHKI AUDITNING O'RNI	566
Шуқуров Ф.Т.	ХИЗМАТ КЎРСАТИШ ТАШКИЛОТЛАРИДА ЭЛЕКТРОН ТИЖОРАТНИНГ МОДЕЛЛАРИ ВА ТАМОЙИЛЛАРИ	568
Худоёров О.О.	ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИ ТРАНСФОРМАЦИЯ ҚИЛИШ БИЛАН БОҒЛИҚ МУАММО ВА ҲАТАРЛАР	571
Dedaxanova M.A., Vasijonov I.Y.	МОЛИЯ БОЗОРИ ТАРАҚҚИЙОТИНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ	573
Хасанов Б.А., Бердиев Т.П.	КРЕДИТ-МОДУЛЬ ТИЗИМИНИ ЖОРИЙ ЭТИШДА ОЛИЙ ТАЪЛИМНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ВА МОЛИЯВИЙ ҲОЛАТ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	575
Xikmatillayeva D	XALQARO VALYUTA MUNOSABATLARI VA VALYUTA TIZIMI, JAHON VALYUTA TIZIMINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	578
Xoliqulova Y.P.	IQTISODIYOTIMIZDA TRANSPORT-LOGISTIKA XIZMATLARI TASHKIL ETILISHI VA UNING RIVOJLANISHI	585
Xoliqulova Y.P.	TASHQI IQTISODIY FAOLIYATI KO'RSATKICHLARI FARG'ONA VILAYATI KESIMIDAGI TAHLILI	588
Ахмедов А., Холмуродов М.	ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КЛАСТЕРЛАРНИНГ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ	591
Abduraxmonova Z.A.	O'ZBEKISTONDA MENMONXONA BIZNESINI MOLİYALASHTIRISH MASALALARI	594
Abduraxmonova Z.A.	MENMONXONA BIZNESINI MOLİYALASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNDA DAVLATNING ISHTIROKI	595
Арипов О.А., Хожибоев А.А.	МОЛИЯ БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ ХУСУСИДА	598
Abdullayeva N.S.	ANTIMONOPOLY COMPLIANCE AS THE LATEST APPROACH TO STREAMLINING THE ECONOMY UZBEKISTAN	600
Ахтамова М.Э., Худойбердиева М.М.	ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ	606
Ахтамова М.Э.	СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ОСНОВНЫЕ КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ УСЛУГ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТИ	609
Уразов К.Б., Боронов Б.Ф.	ЁҒ-МОЙ МАҲСУЛОТЛАРИ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИ ҲИСОБИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	612
Боронов Б.Ф.	ЁҒ-МОЙ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ТЕХНИК ЖИҲАТДАН ТАРТИБГА СОЛИШ МАСАЛАЛАРИ	615
Якубов Б.П.	ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИГА ТУРИЗМ СОҲАСИ РИВОЖЛАНИШИ КЎЛАМИНИ КЕНГАЙТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	618
Бобоқулов А.М.	МАМЛАКАТИМИЗДА “ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТНИ” РИВОЖЛАНТИРИШДА МОЛИЯ БОЗОРИНИНГ АҲАМИЯТИ	620
Донабоев Ж.Х.	ИМТИЁЗЛАР СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ ОРҚАЛИ РАҚОБАТ МУҲИТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЖОРИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ	623